

## BOSHLANG'ICH SINFDAN O'QITISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

**Umarova Zuxra Abdurahmanovna**

*CHDPU o'qituvchisi,*

*Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

*+998(90)-317-21-34*

[zuxraumarova1407@gmail.com](mailto:zuxraumarova1407@gmail.com)

**Ergasheva Ruxsora Alisher qizi**

*CHDPU talabasi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish haqidan so'z yuritilgan. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda foydalanish mumkin bo'lgan usul va metodlar haqida ham keltirilib o'tilgan. Bu maqoladagi ma'lumotlardan bo'lajak o'qituvchilar, ota onalar va talabalar foydalanishi mumkin.

**Kalit so'zlar:** Texnologik ta'lim, pedagogik texnologiya, axborot, bilim, malaka, kompetensiya, kompyuter texnologiyasi, qobiliyat

Innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llashda muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni tahsil oluvchilarga etkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, tahsil oluvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondoshuvni talab etadi.

Hozirda o'qituvchilarning yuqori kasbiy tayyorgarlikka, pedagogik mahoratga, yuksak ma'naviy – axloqiy fazilatlariga, mafkura borasida chuqur bilimlarga ega bo'lishi, ta'lim – tarbiya ishlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol usullardan samarali foydalanishi davr talabi hisoblanadi.

“Texnologiya” – yunoncha «techne» so'zidan olingan bo'lib, mahorat, san'at degan ma'noni, «logos» - so'z, ta'limot ma'nosini anglatadi. “Texnologiya” – jarayonlarni amalga oshirish usullari va vositalari haqidagi bilimlar yig'indisi, shuningdek obyektida sodir bo'ladigan sifat o'zgarishlar tushuniladi. Ta'lim texnologiyasi tushunchasiga keladigan bo'lsak, bu ketma-ketligi o'quvchi shaxsini tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirish muammolarini hal qilishni ta'minlaydigan usullar tizimi va faoliyatidir. Ya'ni muayyan harakatlar tizimi sifatida, kafolatlangan natijani ta'minlovchi harakatlar jamlanmasi bo'lib, amaliy shaklida pedagogik jarayonning tarkibiy qismlarini ishlab chiqishni amalga oshiradi. Bilim, ko'nikmalarni to'plashga qaratilgan an'anaviy ta'limni bolaning shaxsiyatini rivojlantirish jarayoniga aylantirish

zarurati shakllangan bo‘lib, bu holat o‘qituvchilarga pedagogik muammoni tashkil etar edi.

O‘quv jarayonida talabaning kognitiv va ijodiy faoliyatini amalga oshirish uchun ta’lim sifatini oshirish, o‘qish vaqtida samarali foydalanish va vaqtni qisqartirish orqali o‘quvchilarning reproduktiv faolligi ulushini kamaytirish imkonini beradigan zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalaniladi. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari yoshi va ta’lim darajasidan qat’iy nazar, individuallashtirishga, o‘quv jarayonining davomiyligi va o‘zgaruvchanligiga, talabaning akademik harakatchanligiga qaratilgan bo‘ladi. Maktab ta’lim jarayonida keng ko‘lamli qo‘llanadigan ta’lim pedagogik texnologiyalari mavjud bo‘lib, ularga quyidagilar kiritiladi.

1. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;
2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi;
3. Dizayn texnologiyasi;
4. Muammoli ta’lim texnologiyasi;
5. Salomatlik tejaydigan texnologiyalar;
6. O‘yin texnologiyalari;
7. An’anaviy texnologiyalar (sinf-dars tizimi)

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari – ta’lim jarayonida katta ahamiyatga ega, chunki talaba axborotga ega bo‘lishi, undan foydalana olishi, zarur bo‘lgan narsani tanlashi, barcha turdagi ma’lumotlar bilan ishlashi zarur. Bugungi kunda o‘qituvchi shuni tushunishi kerakki, axborot jamiyatida u avvalgidek bilimning yagona tashuvchisi bo‘lishni to‘xtatadi. Ba’zi hollarda talaba o‘zidan ko‘ra ko‘proq tushunchalar tafakkuriga ega va zamonaviy o‘qituvchining roli axborot olamida ko‘proq yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishdan iboratdir.

Axborot texnologiyalaridan foydalanilgan darslar an’anaviy darslarga nisbatan bir qator afzalliklarga ega. Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda dars talabalar uchun yanada qiziqarli bo‘ladi, bu qoida tariqasida, bilimlarni yanada samarali o‘zlashtirishga olib keladi, sinfda bilish darajasi ortadi. Ba’zida kompyuter dasturlaridan foydalanish o‘qituvchining ishini yengillashtirishga imkon beradi. Topshiriqlar, testlar tanlash, bilim sifatini tekshirish va baholash, shu bilan darsda qo‘shimcha topshiriqlar uchun vaqtni bo‘shatish (materiallar mavjudligi sababli) elektron shaklda oldindan tayyorlanadi.

Ko‘rgazmalilik orqali dars samaradorligini oshirish. Albatta, bunga boshqa usullar bilan (plakatlar, xaritalar, jadvallar, doskaga yozish) erishish mumkin, ammo kompyuter texnologiyalari, shubhasiz, ko‘rishning ancha yuqori darajasini yaratadi. Haqiqatda ko‘rish mumkin bo‘lmagan hodisalarni ko‘rsatish imkoniyati, zamonaviy shaxsiy kompyuterlar va dasturlar animatsiya, ovoz, fotografik aniqlikdan turli o‘quv vaziyatlarni taqlid qilish uchun foydalanish imkonini beradi. Multimedia ko‘rinishida noyob axborot materiallarini (rasmlar, qo‘lyozmalar, videokliplar) taqdim etish imkoniyatiga ega. O‘rganilayotgan hodisalar, jarayonlar va obyektlar o‘rtasidagi

munosabatlarni vizualizatsiya qilish imkoniyati kengayishini aytib o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi. Axborot texnologiyalari nafaqat ko'p bosqichli vazifalar orqali, balki o'quvchining o'zini-o'zi tarbiyalash orqali ham o'rganishni individuallashtirish va differensiallashtirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi. Tanqidiy fikrlash deganda nima tushuniladi? Tanqidiy fikrlash-bu har qanday bayonotga tanqidiy munosabatda bo'lishga, hech narsani dalilsiz qabul qilmaslikka, lekin ayni paytda yangi g'oyalar va usullarga ochiq bo'lishga yordam beradigan fikrlash turi. Tanqidiy fikrlash-tanlash erkinligi, prognoz sifati, o'z qarorlari uchun javobgarlik uchun zaruriy shartdir. Demak, tanqidiy fikrlash mohiyatdan tavnologiyaning bir turi, sifat tafakkurining sinonimidir. Talabalarning turli axborot manbalari (maxsus yozilgan matnlar, darslik paragraflari, videoroliklar, o'qituvchining hikoyalari va boshqalar) bilan ishini tashkil etishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga, mulohaza qilishga jalb qilish, shuningdek, darsda jamoaviy, juftlik va individual ishlarni tashkil etish orqali yangi materialni o'rganishga undaydi. Texnologiyaning maqsadi o'quvchini mustaqil fikrlashga, tushunishga, ma'lumotni tuzishga va uzatishga o'rgatishdan iborat bo'lib, u o'zi kashf etgan narsalarni boshqalar ham bilib oladi.

Texnologiya uch bosqichli jarayondan iboratdir: muammoli vaziyat, kognitiv bosqich, ma'noni amalga oshirish (mazmunni tushunish) va fikrlash.

1. Qiyinchilik bosqichi: o'quvchilarni maqsadlarga erishish, bilimlarni yangilash, muayyan masala bo'yicha o'z fikrlarini tahlil qilish imkoniyatini beradi.

2. Ma'noni amalga oshirish bosqichi: yangi ma'lumotlarni faol ravishda qurish, qo'shimcha yoki ilgari o'rganilgan materiallar o'rtasida aloqa o'rnatish. Ushbu bosqichda to'g'ridan-to'g'ri matn bilan ishlash (individual, juftlik va boshqalar) mavjuddir.

3. Fikrlash bosqichi: yangi tarkibni va ushbu tarkibni o'zlashtirishning yangi tugallangan jarayonini tahlil qilish. O'zingizni va o'rtoqlaringizni qo'shimcha bilimlar, shuningdek jarayonning o'zi, usullari va usullari nuqtai nazaridan baholash imkoniyati.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy metodik usullari quyidagilardan iborat bo'ladi:

1. "Klaster" tizimi
2. Jadval
3. Aqliy hujum
4. Intellektual o'yin
5. Zigzag, zigzag 2
6. "Qo'shish" - qabul qilish
7. Insho
8. "G'oyalar savati" texnikasi

9. "Sinkveynlar" qabuli
10. Nazorat savollari usuli
11. "Bilaman.../bilmoqchiman.../bilib oldim..." metodi
12. Suv ustidagi doiralar
13. Rol loyihasi
14. Ha-yo'q
15. "To'xtab o'qish" qabuli
16. "So'roq" qabulxonasi
17. "Mantiqiy zanjirlar"
18. "O'zaro muhokama" qabuli

Dizayn texnologiyasi. Loyiha usuli jahon pedagogikasida tubdan yangi emas tizim emas. Bu texnologiya Amerika Qo'shma Shtatlarda paydo bo'lgan. U muammoli metod deb ham atalgan va amerikalik faylasuf va o'qituvchi J.Dyui hamda uning shogirdi U.X.Kilpatrik tomonidan ishlab chiqilgan falsafa va ta'limning gumanistik yo'nalish g'oyalari bilan bog'langan. Bolalarga hayotda foydali bo'lishi mumkin bo'lgan va kerak bo'lgan olingan bilimlarga shaxsiy qiziqishlarini ko'rsatish juda muhim edi. Buning uchun haqiqiy hayotdan olingan, bola uchun tanish va ahamiyatli bo'lgan muammo talab qilinadi, uni hal qilish uchun u olingan bilimlarni, hali o'zlashtirilmagan yangi bilimlarni qo'llashi kerak. Texnologiyaning maqsadi talabalarning ma'lum muammolarga qiziqishini rag'batlantirish, ma'lum miqdordagi bilimga ega bo'lish va loyiha faoliyati orqali ushbu muammolarni hal qilishni, olingan bilimlarni amalda qo'llash qobiliyatini ta'minlashdir. Ushbu texnologiya o'qituvchining qo'llab-quvvatlash va rahbarlik funksiyalari bilan o'quvchilar harakatlarining strategiyasini nazarda tutadi. Har qanday faoliyatni amalga oshirish to'g'risida qabul qilish (har qanday hodisaga tayyorgarlik ko'rish, tadqiqotlar, modellar yaratish va h.k) asosiy vazifalardan sanaladi.

Turli plakatlari, eslatmalar, maketlar tayyorlash, ko'rgazmalar, viktorinalar, tanlovlari, spektakllar tashkil etish va o'tkazish, olingan natijalarni majburiy taqdim etishni ta'minlaydigan mini-tadqiqotlar o'tkazish, bu boshlang'ich maktabdagi loyiha faoliyati misollarining to'liq ro'yxati bo'lmay uni yanada boyitish mumkin. Ushbu usul bo'yicha ishlash o'quvchilarning individual ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, kasbiy va ijtimoiy o'zini o'zi belgilashga ko'proq ongli ravishda yondashishga imkon beradi.

Muammoli ta'lim texnologiyasi. Bugungi kunda muammoli ta'lim deganda o'qituvchi rahbarligida muammoli vaziyatlarni yaratish va ularni hal qilish bo'yicha talabalarning faol mustaqil faoliyatini o'z ichiga olgan o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish tushuniladi, buning natijasida ijodiy o'zlashtiriladi. Kasbiy bilim, ko'nikma, qobiliyat va aqliy qobiliyatlarni rivojlantirish muammoli ta'lim texnologiyasining asosi sanaladi. Muammoli ta'lim texnologiyasi o'qituvchi rahbarligida o'quv muammolarini hal qilish uchun o'quvchilarning mustaqil qidiruv faoliyatini tashkil

etishni o'z ichiga oladi, bunda o'quvchilarda yangi bilim, malaka va ko'nikmalar shakllanadi, qobiliyatlar, bilim faolligi, qiziquvchanlik, bilimdonlik, ijodiy fikrlash va boshqa shaxsiy muhim fazilatdir.

O'quv jarayonida muammoli vaziyat o'quvchiga taklif etilayotgan muammoli vazifa uning intellektual imkoniyatlariga mos kelgandagina, o'quvchilarda bu vaziyatdan chiqish istagini uyg'otishga, yuzaga kelgan ziddiyatni bartaraf etishga yordam bergandagina o'quv ahamiyatiga ega bo'ladi.

Muammoli vazifalar o'quv topshiriqlari, savollar, amaliy topshiriqlar va boshqalar bo'lishi mumkin. Lekin muammoli vazifa va muammoli vaziyatni aralashtirib bo'lmaydi. Muammoli vazifaning o'zi muammoli vaziyat emas, u faqat ma'lum sharoitlarda muammoli vaziyatni keltirib chiqarishi mumkin. Xuddi shu muammoli vaziyat har xil turdagi vazifalar tufayli yuzaga kelishi mumkin. Umuman olganda, muammoli ta'lim texnologiyasi shundan iboratki, o'quvchilar muammoga duch kelishadi va ular o'qituvchining bevosita ishtirokida yoki mustaqil ravishda uni hal qilish yo'llari va vositalarini o'rganishadi, ya'ni gipoteza qurish uning haqiqatini tekshirish va muhokama qilish, bahslash, tajribalar, kuzatishlar o'tkazish, ularning natijalarini tahlil qilish va isbotlash.

Muammoli ta'lim texnologiyasi boshqa texnologiyalar kabi ijobiy va salbiy tomonlariga ega. Muammoli ta'lim texnologiyasining afzalliklari: o'quvchilarning nafaqat zarur bilim, ko'nikma va malakalar tizimini egallashiga, balki ularning aqliy rivojlanishining yuqori darajasiga erishishga, bilimlarni mustaqil egallash qobiliyatini shakllantirishga ham o'z hissa qo'shadi. O'z ijodiy faoliyati orqali o'quv ishlariga qiziqishni rivojlantiradi, doimiy ta'lim natijalarini ta'minlaydi. Rejalashtirilgan natijalarga erishish uchun ko'p vaqt sarflanishi, o'quvchilarning bilim faolligini yomon nazorat qilishdan iborat bo'ladi.

Salomatlikni tejaydigan texnologiyalar. O'quvchiga maktabda o'qish davrida sog'lig'ini saqlash, sog'lom turmush tarzi bo'yicha zarur bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirish va olingan bilimlarni kundalik hayotda qo'llash imkoniyatini berishga qaratilgan metodlar jamlanmasi sanaladi. Sog'liqni saqlash texnologiyalari majmuasi bilan darsga qo'yiladigan asosiy talablarni hisobga olgan holda: Sanitariya-gigienik talablarga (toza havo, optimal issiqlik sharoitlari, yaxshi yoritish, tozalik), xavfsizlik qoidalariga rioya qilish asosida o'quv faoliyatini tashkil etishdan iborat.

O'quvchilarning o'zini o'zi bilishini, o'zini o'zi qadrlashini targ'ib qiluvchi texnologik texnika va usullarni darsga kiritish;

O'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda individual yondashuv;

O'quvchilar faoliyatining tashqi va ichki motivatsiyasini shakllantirish;

Sinfda jismoniy tarbiya mashg'ulotlari va dinamik tanaffuslar o'tkazish;

Dars davomida va uning yakuniy qismida maqsadli mulohaza yuritish.

Bunday texnologiyalardan foydalanish maktab o'quvchilarining sog'lig'ini saqlash va mustahkamlashga yordam beradi, o'quvchilarning darsda ortiqcha ishlashini oldini olish; bolalar guruhlarida psixologik iqlimni yaxshilash; ota-onalarni maktab o'quvchilarining salomatligini mustahkamlash ishlariga jalb qilish, diqqatni jamlashning ortishi, bolalar bilan kasallanishning kamayishiga olib keladi.

Ushbu texnologiyalardan foydalanish dars davomida har xil turdagi vazifalarni teng ravishda taqsimlash, aqliy faoliyatni jismoniy daqiqalar bilan almashtirish, murakkab o'quv materialini taqdim etish vaqtini aniqlash, mustaqil ishlash uchun vaqt ajratish, ta'lim tizimini o'rganishda ijobiy natijalar beradi.

O'yin texnologiyalari. Maktabdagi ta'lim va tarbiya darajasi ko'p jihatdan pedagogik jarayonning bolaning yoshi va individual rivojlanishi psixologiyasiga qay darajada yo'naltirilganligi bilan belgilanadi. Bu har bir bolaning individual rivojlanish imkoniyatlarini, ijodiy qobiliyatlarini aniqlash, o'zining ijobiy faoliyatini kuchaytirish, uning shaxsiyatining o'ziga xosligini ochib berish, orqada qolgan taqdirda o'z vaqtida yordam berish uchun maktab o'quvchilarini butun o'qish davrida psixologik-pedagogik o'rganishni o'z ichiga oladi. O'qishlarda yoki qoniqarsiz xatti-harakatlarda, bu ayniqsa, maktabning quyi sinflarida, insonning maqsadli ta'lim olishi endigina boshlanayotgan, o'rganish etakchi faoliyatga aylangan, uning bag'rida bolaning aqliy xususiyatlari va fazilatlari, birinchi navbatda, bilish jarayonlari va o'ziga bo'lgan munosabati shakllanadigan maktablarda juda muhimdir. bilim predmeti sifatida (kognitiv motivlar, o'z-o'zini hurmat qilish, hamkorlik qilish qobiliyati va boshqalar).

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiy o'yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. O'qituvchilarning bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg'or pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lim-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi.

#### **Foydalangan adabiyotlar:**

1. Islom Karimov Asarlar 8 jild Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot — pirovard maqsadimiz
2. Umumiy pedagogika.
3. Texnologiya va uni o'qitish metodikasi
4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Kenjabaev A.T